

دانشکده بهداشت

گروه مهندسی بهداشت محیط

طرح درس: بهداشت پرتوها و حفاظت

عنوان درس: بهداشت پرتوها و حفاظت	فراگیران: دانشجویان کارشناسی پیوسته مهندسی بهداشت محیط
تعداد و نوع واحد: ۲؛ نظری: ۱/۵ عملی: ۰/۵	کد درس: ۳۳
روز و ساعت تدریس: یکشنبه ها ۱۳ الی ۱۵	پیش نیاز یا همزمان: فیزیک عمومی با کد ۵
نام استاد (مسئول درس): دکتر محمدصادق حسونند	نیم سال تحصیلی: نخست
شماره تلفن: ۰۲۱-۴۲۹۳۳۲۲۷	مکان تدریس: گروه مهندسی بهداشت محیط
آدرس پست الکترونیکی: hassanvand@tums.ac.ir ; mshasanvand@gmail.com	آدرس: گروه مهندسی بهداشت محیط دانشکده بهداشت د.ع.پ. تهران

شرح درس

واحد درسی بهداشت پرتوها به منظور ارائه درکی جامع از ماهیت پرتوهای یونیزان و غیر یونیزان، رفتار آنها در محیط و اثراتشان بر سلامت انسان طراحی شده است. در این درس، دانشجویان ابتدا با ساختار اتم، مکانیسم‌های واپاشی هسته‌ای، انواع پرتوهای یونیزان و غیر یونیزان، و نحوه تولید و انتشار آنها در سیستم‌های طبیعی و انسان ساخت آشنا می‌شوند. همچنین برهم کنش پرتوها با مواد و بافت‌های زیستی، مکانیسم‌های ایجاد آسیب مولکولی و سلولی، و پیامدهای بیولوژیکی کوتاه مدت و بلند مدت تابش بر انسان و سایر موجودات زنده به صورت دقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد. از دیگر محورهای مهم این درس، شناخت مسیرهای حرکت و انتقال رادیوایزوتوپ‌ها در محیط زیست، الگوهای انتشار و تجمع زیستی آنها، و پیامدهای اکولوژیکی ناشی از حضور رادیونوکلئیدها و میدان‌های الکترومغناطیسی می‌باشد. دانشجویان با حدود مجاز دریافت پرتوهای یونیزان و غیر یونیزان بر اساس استانداردهای ملی و بین‌المللی، اصول دوزیمتری، روش‌های پایش فردی و محیطی، و ارزیابی ریسک پرتویی آشنا می‌شوند. همچنین راهکارهای کنترل، مدیریت و حفاظت در برابر انواع پرتوها شامل اصول سه گانه حفاظت پرتوی، کنترل مهندسی، اقدامات اداری، و تجهیزات حفاظت فردی به صورت نظری و کاربردی مورد تدریس قرار می‌گیرد.

هدف درس

آشنایی با اصول بهداشت پرتوها و مبانی حفاظت در برابر پرتوهای یونیزان و غیر یونیزان

شیوه تدریس

سخنرانی تعاملی، بحث گروهی و یادگیری مبتنی بر مسئله و حل آن

ارزشیابی دانشجو

حضور فعال در کلاس، انجام فعالیت‌های کلاسی (کوئیز و تکالیف) در طول ترم، آزمون پایان ترم

مقررات کلاس

- ❖ حضور منظم و به موقع در جلسات نظری و عملی طبق مقررات آموزشی دانشگاه
- ❖ مشارکت فعال در فعالیت‌های آموزشی
- ❖ انجام تکالیف و پروژه‌های تعیین شده در موعد مقرر
- ❖ رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری علمی
- ❖ حفظ ایمنی شخصی در جلسات عملی و کارگاهی

جدول زمان بندی ارائه درس

جلسه	عنوان مبحث	نام مدرس/ مدرسان
۱	آشنایی با ساختار اتم و هسته، رادیواکتیویته، انواع واپاشی، انرژی و واحدهای آن	دکتر محمد صادق حسنونند
۲	تعریف پرتو، معرفی انواع پرتوهای یونیزان و غیر یونیزان - ویژگی ها	دکتر محمد صادق حسنونند
۳	منابع طبیعی و انسان ساخت پرتوهای یونیزان و غیر یونیزان، طبقه بندی آن ها	دکتر محمد صادق حسنونند
۴	مکانیسم تولید پرتوها، کاربردهای پزشکی و صنعتی و بهمکش فتون و درات با ماده	دکتر محمد صادق حسنونند
۵	دوزیمتری پرتوهای یونیزان و غیر یونیزان: مفاهیم پایه، واحدها، دوز معادل و مؤثر	دکتر محمد صادق حسنونند
۶	دستگاه های دوزیمتری (TLD)، GM، Scintillator، Ion chamber، UV، Radon detector، IR، DAP meter)	دکتر محمد صادق حسنونند
۷	حفاظت در برابر پرتوها: اصول ALARA، فاصله، زمان، شیلدینگ	دکتر محمد صادق حسنونند
۸	اثرات بیولوژیکی پرتوهای یونیزان: اثرات قطعی و احتمالی	دکتر محمد صادق حسنونند
۹	اثرات پرتوهای غیر یونیزان: فرکانس های رادیویی، مایکروویو، UV، لیزر	دکتر محمد صادق حسنونند
۱۰	آلودگی الکترومغناطیسی و منابع آن - روش های کنترل	دکتر محمد صادق حسنونند
۱۱	رفتار رادیونوکلئیدها در محیط زیست، انتقال در آب/خاک/هوا	دکتر محمد صادق حسنونند
۱۲	جمع آوری، حمل، ذخیره سازی و دفع پسماندهای پرتوزا	دکتر محمد صادق حسنونند
۱۳	کنترل و پایش محیطی پرتوها - قبل و بعد از توقف کار	دکتر محمد صادق حسنونند
۱۴	مواجهه شغلی با پرتوها؛ گروه های در معرض خطر	دکتر محمد صادق حسنونند
۱۵	حد مجاز دریافت پرتوهای یونیزان و غیر یونیزان - استانداردهای بین المللی	دکتر محمد صادق حسنونند
۱۶	سوانح هسته ای و مدیریت مواجهه با شرایط اضطراری در تأسیسات هسته ای	دکتر محمد صادق حسنونند
۱۷	پرتوهای فرابنفش و گاز رادن و اثر آن ها بر سلامت انسان	دکتر محمد صادق حسنونند

منابع

الف) کتب

منابع انگلیسی

Salvato, J. (2003). Environmental Engineering and Sanitation, 5th edition, Wiley.
 Konya, Josef; Nagy, Noemi M. (2012). Nuclear and Radiochemistry, Elsevier.
 Kasumigaseki, Chiyoda-ku (2019), BOOKLET to Provide Basic Information Regarding Health

منابع فارسی

- ❖ مرتضوی سیدمحمدجواد، برزویی سجاد (۱۳۸۷). مبانی فیزیکی پرتوهای یونیزان و کاربرد آنها در تشخیص پزشکی. دانشگاه علوم پزشکی شیراز.
- ❖ آر. کامرون جان، ترجمه تکاور عباس (۱۳۹۴). فیزیک پزشکی. انتشارات آیت.
- ❖ انجمن آبادی فریدون (۱۳۹۴). فیزیک تشعشع و رادیولوژی. انتشارات جهاد دانشگاهی.
- ❖ منظم محمدرضا، کارچانی محسن، آزرده کیکاوس (۱۳۸۸). جنبه‌های بهداشتی پرتوهای یونیزان. انتشارات فن آوران.
- ❖ راستی کردار، صمد؛ نادری محمدحسین (۱۳۷۶). مبانی حفاظت در برابر پرتوها. انتشارات دانشگاه اصفهان.

ب) محتوای الکترونیکی

سازمان	سند / منشور	نوع سند	شرح کوتاه	لینک
IAEA	<i>SSG-87: Radiation Safety in the Use of Radiation Sources in Research and Education</i>	Safety Guide	راهنمای ایمنی برای استفاده از منابع پرتویی در محیط‌های پژوهشی و آموزشی	PDF راهنما
	<i>SSG-91: Protection of Workers Against Exposure Due to Radon</i>	Safety Guide	توصیه برای حفاظت از کارکنان در مقابل تابش رادون در محیط کار	PDF راهنما
	<i>GSG-17: Application of the Concept of Exemption</i>	General Safety Guide	راهنمای بکارگیری مفهوم معافیت در ایمنی پرتویی	صفحه فهرست برای IAEA GSG-17
	<i>GSG-18: Application of the Concept of Clearance</i>	General Safety Guide	راهنمای پاک‌سازی (clearance) مواد پرتوزا با فعالیت پایین	صفحه فهرست برای IAEA GSG-18
	<i>SSG-60: Management of Residues Containing Naturally Occurring Radioactive Material (NORM)</i>	Safety Guide	مدیریت بقایای حاوی مواد پرتوزای طبیعی در فعالیت‌های مختلف	صفحه فهرست برای IAEA GSG-60

سازمان	سند / منشور	نوع سند	شرح کوتاه	لینک
UNSCEAR	<i>UNSCEAR 2024 Report Volume I: Sources, Effects and Risks of Ionizing Radiation</i>	گزارش علمی	گزارش جامع به مجمع عمومی سازمان ملل درباره منابع، اثرات و ریسک پرتوهای یونیزان در پرتوگیری طبیعی	PDF گزارش + Annex A
	<i>Report 2020/2021 – Volume I: Sources, Effects and Risks of Ionizing Radiation</i>	گزارش علمی	ارزیابی جامع منابع، اثرات و خطرات پرتو یونیزان در پرتوگیری پزشکی	iLibrary
UNSCEAR	<i>Report 2020/2021 – Volume II: Levels and Effects from Fukushima Accident</i>	Annex	تحلیل قرارگیری در معرض و اثرات ناشی از حادثه فوکوشیما	iLibrary
	<i>Report 2020/2021 – Volume III: Biological Mechanisms for Cancer Risk</i>	Annex	بررسی مکانیزم‌های زیستی در تخمین خطر سرطان پس از پرتوگیری	iLibrary
	<i>Report 2020/2021 – Volume IV: Occupational Exposure</i>	Annex	ارزیابی قرارگیری شغلی در مقابل پرتو یونیزان	iLibrary
ICRP	<i>Publication 137: Occupational Intakes of Radionuclides – Part 3</i>	راهنمای حفاظت پرتویی	داده‌ها و مدل‌های زیستی/دوزیمتری برای ورود رادیونوکلیدها به بدن کاری	صفحه ICRP Pub 137
	<i>Publication 141: Occupational Intakes of Radionuclides – Part 4</i>	راهنمای حفاظت پرتویی	ادامه مدل‌ها و روش‌های ارزیابی داخلی پرتوزایی کارکنان	صفحه ICRP Pub 141
	<i>Publication 148: Radiation Weighting for Reference Animals and Plants</i>	توصیه محیط زیستی	برآورد وزن پرتویی برای حیوانات و گیاهان مرجع در حفاظت محیطی	صفحه ICRP Pub 148
ICNIRP	<i>Guidelines for Limiting Exposure to Electromagnetic Fields (100 kHz-300 GHz) (2020)</i>	راهنمای محدودیت تابش RF	راهنمای کلیدی برای محافظت در برابر میدان‌های الکترومغناطیسی غیر یونیزان	PDF راهنما
ICNIRP	<i>Statement on Airborne Ultrasound (2024)</i>	بیانیه	بررسی اعتبار راهنمای‌های قدیمی و گپ‌های دانش برای اولتراسوند هوأبرد	PDF بیانیه
ICRU	<i>Report 95: Operational Quantities for External Radiation Exposure (2019)</i>	گزارش / توصیه	تعاریف جدید برای کمیت‌های عملیاتی پرتویی بیرونی	صفحه ICRU Report 95 برای